

معرفی رمان «سایه هایی بر پنجره»

داستان ضد تعریق!؟

فرمان
فرهاد

رمانی را که امروز معرفی می‌کنیم، یکی از رمان نویسان شاخص و برجسته عراقی نوشته است که بسیاری از منتقدان او را «پیش‌گام رمان امروز عراق» می‌دانند: غائب طُعْمه فرمان، متولد ۱۹۲۷در یکی از محله های قدیمی بغداد، دانش آموخته زبان و ادبیات انگلیسی در دانشگاه های قاهره و بغداد، روزنامه نگار حرفه‌ای، و-شاید از همه مهم‌تر- یکی از کتاب‌خوان ترین نویسنده های معاصر عراق، وی که از سال ۱۹۶۰تا زمان وفاتش در ۱۷اوت ۱۹۹۰ ساکن مسکو بود، مترجم آثار نویسندگان بزرگ روس، مانند پوشکین، تورگنیف، داستایفسکی، تالستوی و گورکی، از روسی به عربی است. در این نوشتار، تلاش می‌کنیم تا رمان درخشان و سهل و ممتنع او را بدون لودادن پایان داستان مرور کنیم.

رمان «سایه هایی بر پنجره» داستانی بسیار سراسرت و ساختاری فوق العاده منظم و مرتب دارد. گره اصلی داستان در همان صفحه نخست عیان می‌شود: عروس خانواده (حسیبه) که همسر پسر دوم عبدالواحد است، دیروز از خانه بیرون رفته، هنوز برنگشته و -از همه بدتر- معلوم نیست شب گذشته را کجا به صبح رسانده است. این عروس فراری که اصل ونسب درست و حسابی هم نداشته و با وجود مخالفت شدید پدرشوهرش به عقد فاضل، پسر دوم خانواده، درآمده است، در طبقه بالای منزلی سکونت دارد که محل زندگی عبدالواحد، زنش (ریاب)، پسر بزرگش (ماجد)، پسر وسطی (فاضل)، پسر کوچکش (شامل) و تنها دخترش (فضیله) است. از آنجا که ازدواج فاضل و حسیبه بدون موافقت پدر پدرسالار صورت گرفته است، بدیهی است که زیستن این زوج جوان در کنار خانواده شوهر همراه با آرامش و احترام نبوده است؛ به عنوان مثال، در همان ساعات اولیه غیبت عروس، فاضل در گفت‌وگویی عتاب‌آمیز با پدرش، او و سایر اعضای خانواده را باعث واپانی فرار حسیبه می‌داند (ص ۲۴). هرچند که در ادامه متوجه می‌شویم که مادر خانواده و -از او بیشتر- دختر ازدواج نکرده و درخانه مانده عبدالواحد، یعنی فضیله، رفتارهای همدلانه‌تری با عروشان داشته‌اند، البته بدین معنا که نه او را دوست می‌داشته‌اند و نه از او منتظر بوده‌اند (ص ۵۱). پس از فرار حسیبه، شوهرش وضع وحال بدی پیدا می‌کند و عملاً در مسیر خودویرانگری گام می‌زند. همچنین، به مرور متوجه می‌شویم که احتمال دارد رابطه‌ای پنهانی بین ماجد، پسر بزرگ خانواده که سال‌ها در فرنگ تحصیل کرده و تازه به عراق برگشته است، با عروس فراری وجود داشته باشد که این احتمال بر پیچیدگی و وخامت اوضاع خواهد افزود.

پس از نقل خلاصه داستان، برویم به سراغ شیوه تعریف‌کردن آن در کتاب که انصافاً هنرمندانه، دقیق و مهندسی شده است. رمان چهار بخش بزرگ دارد که هریک از آن چهار بخش به سه فصل تقسیم می‌شوند با سه زاویه دید متفاوت. جالب است که این سه زاویه دید، با همان ترتیبی که در بخش اول به‌کار می‌روند، در بخش‌های دوم، سوم و چهارم نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند و عملاً ساختار منظم رمان را شکل می‌دهند.
راوی فصل اول هر بخش، یک راوی دانای کل همه چیزدان همه جاحاضر نیت خوان است که البته بیشتر بر پدر خانواده و تلاش‌های او برای یافتن عروس گم شده‌اش تمرکز دارد. این راوی که تلاش می‌کند بی‌طرف و بی‌غرض باشد، با نقل‌کردن گفتارها و کردارها (با همان دو جنبه بیرونی شخصیت‌های درگیر در داستان) و همچنین افکار و اندیشه‌ها، احساسات و عواطف، و نیز امیال و خواسته‌ها (یا همان سه جنبه درونی شخصیت‌ها)، ما خوانندگان را با اصل ماجرا و حاشیه‌های مرتبط با آن آشنا می‌سازد و درعین حال، با اینکه همه چیز را می‌داند، حواسش هست که اصل داستان را لو ندهد، خواننده را معلق نگاه دارد و گره داستان را پیش از موعد مقرر باز نکند.

فصل دوم هر بخش را ماجد، پسر بزرگ عبدالواحد، روایت می‌کند؛ یک راوی اول شخص که عادت دارد هر شب، پیش از به‌رختخواب رفتن، خاطرات روزنوشت بنویسد. او در این یادداشت‌های شبانه رخدادهای مهم‌روزی را که پشت سر گذاشته است مرور می‌کند و البته در خلال این مرور ذهن خود را آزاد می‌گذارد تا به تداعی‌های احتمالی پروبال بدهد و به‌یاد خاطرات گذشته نیز بیفتد. او که چند سالی را خارج از عراق به تحصیل پرداخته است و ظاهراً، در کنار تحصیل، نرد عشق نیز باخته است، یکی از شخصیت‌های مهم درگیر باگره اصلی داستان است که بهتر است خودتان ماجراهای واقعی توأم باخیال ورزی او را در رمان دنبال کنید.

و اما شاید بتوان هوشمندانه‌ترین انتخاب نویسنده برای فرم بیان داستان را در فصل‌های سوم و پایانی هر بخش مشاهده کرد. این فصل‌ها که به‌شکل نمایشنامه نوشته شده‌اند، شرح فرایند شکل‌گیری یک نمایشنامه‌اند، در خلال گفت‌وگوی شامل، پسر کوچک و هنرمند خانواده که شیفته تئاتر است، با دوستان اهل نمایشش، جبار، جلال، علوان، لطیف، حسن (که تسلط عجیب و غبطه برانگیزی بر اشعار عصر جاهلی و نیز شعر کهن و معاصر عربی دارد)، سنا، امیره و شماری دیگر این جوانان جویای نام‌که از تعریق (عراقیژه‌کردن و به رنگ محلی عراق درآوردن) نمایشنامه‌های خارجی خسته شده‌اند، به استقبال پیشنهاد شامل می‌روند، نوشتن یک نمایشنامه عراقی (ص ۶۲) در ادامه، شامل شروع می‌کند به ارائه طرحش برای نگارش نمایشنامه که چیزی نیست جز همین داستان فرازکردن همسر برادرش، و در مقابل، دوستانش -که البته خبری از اصل ماجرا ندارند- شروع می‌کنند به اظهارنظر درباره این واقعه و شخصیت‌های درگیر در آن. دراین میان، دیالوگ شکل‌گرفته بین شامل و دوستانش که هر کدام جهان‌بینی مخصوص به خود را دارند، جوانان متشوری چندوجهی،

نورهایی رنگارنگ می‌تاباند بر زوایای پیداپنهان این اتفاق خانمان برانداز و به ظاهر شخصی که نمونه‌ای است از تغییرات اجتماعی و فرهنگی در عراق نیمه دوم قرن بیستم.

«سایه هایی بر پنجره»، نوشته غائب طعّمه فرمان، ترجمه موسی اسوار نشر خرمس، ۱۳۹۸، ۲۲۷ صفحه.

شه‌ریاران ایران از نخستین سده‌های اسلام به گردآوری کتاب و تشکیل کتابخانه توجه نشان دادند. آنان می‌کوشیدند تا همه متون کهن را -و البته به‌صورت نسخه‌های سالم و خوب و زیبا- فراهم بیاورند، و کتاب دوستی آنان سبب می‌شد که غالباً به جست‌وجوی

مدخل

کتاب‌های نادر بپردازند، چنان‌که مؤلف یک جزوه کوچک -که در سده پنجم هجری درباره قواعد نگاهداری و پرورش اسب نوشته شده است- می‌گوید در کتابخانه فرمانروای سیستان کتاب‌های دیگری یافته است که از مؤلفان یونانی و بس کمیاب یا ناشناخته مانده بوده‌اند. [...] از جمله

اخلاق و عادات شه‌ریاران این بود که اطرفیان باسواد و عالم خود را وامی‌داشتند تا برایشان کتاب بخوانند و آنان گوش می‌دادند و گاه بحث می‌کردند. همچنین، مترجمان را وامی‌داشتند تا کتاب‌های عربی و دیگرزبان‌ها را برایشان به فارسی درآورند.

آنجا که فلسفه و موسیقی به هم می‌رسند

تازه‌ترین عناوین نشر طی هفته گذشته چه موضوعاتی را در بر می‌گیرند؟

❶ **نظر متفکران جهان اسلام درباره موسیقی**

«تفکرات فلسفی در باب موسیقی (سده های میانه اسلامی)»، نوشته فضل الشهبادی، ترجمه سهند سلطان دوست، نشر مرکز، ۱۸۶ صفحه، ۲۲۰ هزار تومان. نخستین کتاب فهرست امروز هم برای علاقه مندان به موسیقی کاربردی است و هم برای علاقه مندان به فلسفه، چون قصد نویسنده کتاب این است که تفکرات فلسفی مهم ترین متفکران جهان اسلام (مایین سده های نهم تا یازدهم میلادی یا سوم تا نهم هجری قمری) را درباره موسیقی بیان کند، آن هم با استفاده از منابع دست اول و مجموعه‌ای از نسخ خطی که پیش از این منتشر نشده‌اند. خود نویسنده که زاده بیروت است، هم دانش آموخته مجرب فلسفه بوده است و هم آوازخوانی حرفه‌ای.

❷ **آن‌که جان کاساوتیس بود**

«سینمای جان کاساوتیس»، گردآورده سعید طاهری و بابک کریمی، نشر خوب، ۳۴۴ صفحه، ۳۹۰ هزار تومان. این کتاب مخصوص سینمادوستان است و عشاق فیلم و صحنه‌های نمایش؛ کتابی که قرار است به زندگی و آثار یکی از کارگردان‌هاو نویسنده‌های معروف آمریکایی، یعنی جان کاساوتیس، بپردازد. او را در زمره هنرمندان مهم آمریکا به شمار می‌آورند، چون از چهره‌های پیشرو سینمای مستقل آمریکاست و سبک وسایق فیلم‌سازی‌اش تأثیر زیادی بر سینمای معاصر گذاشته است. در این اثر، به تحلیل فیلم‌ها، تکنیک‌های سینمایی و تأثیرات فرهنگی و اجتماعی کاساوتیس و کارهای او پرداخته شده است.

❸ **وقتی ژنرال پیدایش شد**

«ژنرال»، نوشته زهرا گودرزی، نشر چشمه، ۲۳۰ صفحه، ۴۰ هزار تومان.

مریم محبی

در سبد فرهنگی نیمه تیرماه، هم برای علاقه مندان به موسیقی کتاب داریم و هم برای عشاق سینما. برای آن‌هایی که دوست دارند داستان و رمان‌هایی از ملل دیگر بخوانند نیز مثل همیشه، گزینه‌ای پیش روی هست. ضمناً، در این شماره می‌خواهیم از راز موفقیت کره‌ای‌ها هم برایتان بگوییم. البته نه در حوزه فناوری، بلکه در خود زندگی.

پیشنهاد
روز

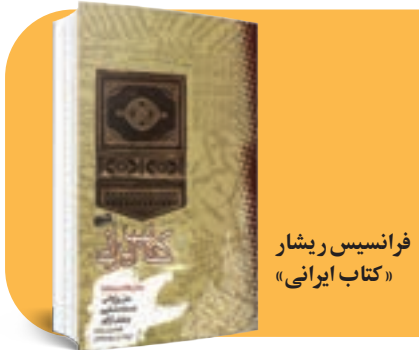
می‌تواند به کمک رابطه عاطفی ما بیاید، به پرورش بهتر فرزندانمان منجر شود و در بسیاری دیگر از بزنگاه‌های زندگی به فریادمان برسد.

❸ **وقایع اردوگاه پناهندگان سندهولم**

«محاکمه»، نوشته محمدآصف سلطان زاده، نشر نی، ۱۷۲ صفحه، ۱۸۰ هزار تومان. «عیسی‌خان نپرسیده می‌دانست که آن پناهنده، شبیه به تمام این پناهندگان در انتظار ردمرزشدن، اهل سرزمینی بود که زندگی در آن بی‌ارزش بود و شغل گورکان بیشتر از هر شغل دیگری رونق داشت.» این بخشی از متن کتاب «محاکمه» است؛ کتابی در قالب یک داستان بلند که برآمده از ادبیات افغانستان است و اتمسفری که مدت‌هاست بارنج و غربت آمیخته است. داستان حول شخصیت «عیسی‌خان» می‌گذرد و وقایعی که در اردوگاه پناهندگان «سند هولم» دانمارک برای او پیش می‌آید.

❹ **جادوی زندگی کره‌ای‌ها**

«قدرت نونچی: راز کهن کره‌ای‌ها در موفقیت. شادی و تأثیرگذاری»، نوشته ایونی هونگ، ترجمه علی موسوی ده‌شیخ، نشر مون، ۱۶۰ صفحه، ۱۷۰ هزار تومان.

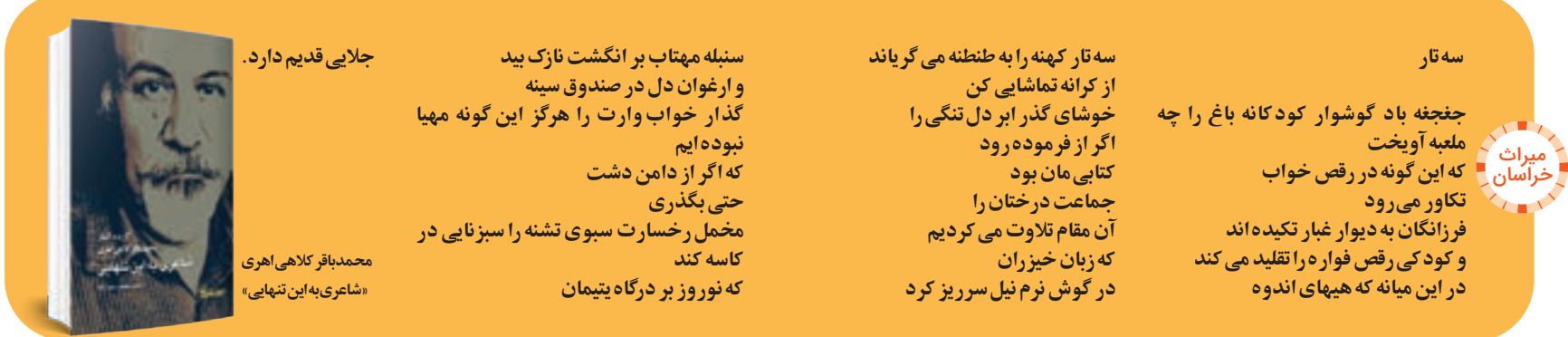
فرانسیس ریشار
«کتاب ایرانی»

❶ **اندیشه‌های پاسفرویدی**
«تاریخ روان‌کاوی از فروید تا کنون»، نوشته استیون میچل و مارگارت بلک، ترجمه علیرضا طهماسب و مجتبی جعفری، نشر نو، ۵۶۸ صفحه، ۵۷۰ هزار تومان.

هرچند آغاز و گسترش روان‌کاوی و بسیاری از اصطلاحات و مفاهیمی را که در این باره باب شده است، باید به فروید نسبت دهیم، مشخص است که در گذر زمان این مفهوم و متعلقات آن، هم دامنه بیشتری پیدا کرده و هم شاهد تغییرات زیادی بوده است. کتاب حاضر قصد دارد با زبان و بیانی ساده و همه‌فهم، این تاریخچه را البته با مطالعات موردی، از فروید تا دوره معاصر و مدرن بررسی کند.

❷ **از کتاب‌های دیگر چه خبر؟**

پیشنهاد می‌کنیم علاوه بر فهرست بالا، به این عناوین نیز نگاهی بیندازید، «به حق چیزهای ندیده» که داستان‌واره‌هایی است از دانیل خارمس، ملقب به اولین نویسنده بوچ‌گرای روس (نشر خوب)، «نقش هفتم زبان» که قرار است بگوید چه کسی رولان بارت را کشت (نشر نو)، و «درآمدی بر متافیزیک از پارمنیدس تا لویناس» که از تنوع بی‌پایان اندیشه‌های متافیزیکی سخن می‌گوید (نشر نی).

سه‌تار

جنگجه باد گوشوار کود کانه باغ را چه ملعبه آویخت که این‌گونه در رقص خواب تکاور می‌رود فرز انگان به دیوار غبار تکیده‌اند و کودکی رقص فواره را تقلید می‌کند در این میانه که هیپهای آندوه

میراث
خراسان

سه‌تار کهنه را به طنطنه می‌گریاند از کرانه نمایشایی کن خوشای گذر ابد تلنگی را اگر از فرموده‌ودد کتابی مان بود جماعت در ختان را آن مقام تلاوت می‌کردیم که زبان خیزران در گوش نرم نیل سرریز کرد

سنبله مهتاب بر انگشت نازک بید و ارغوان دل در صندوق سینه گذار خواب وارت را هرگز این‌گونه مهیا نبوده‌ایم که اگر از دامن دشت حتی بگذری مخمل رخسارت سبوی تشنه را سبز نایی در کاسه کند که نوروز بر درگاه پتیمان

جلایی قدیم دارد.

محمدباقر کلاهی اهری
«شاعری به این تنهایی»

فن خاموش شده

می‌کردند. در نتیجه، در اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم هجری، شاهد ظهور جلد قرآن‌هایی هستیم که اسمای ائمه شیعه را بر جلد‌های خود دارند. از این منظر می‌توان ادعا کرد که قدیمی‌ترین انواع جلد که چنین صنعتی در آن به‌کار رفته، متعلق به خراسانیان است. این‌ها میراثی است که هریک از ملل مترقی جهان آن را می‌داشتند، نه تنها به آن مباحات می‌کردند، بلکه درصدد احیا و معرفی آن برمی‌آمدند، میراثی که امروز ما از آن بی‌اطلاعیم و به آن بی‌اعتنا.

خراسانیان بوده است؛ هنری که امروز از آن، به جز این قرآن محفوظ در موزه آستان قدس رضوی، نمونه‌های بسیار نادری وجود دارد. از دیگر نمونه‌های آن قرآن دیگری است که صحاف نام‌ائمه^(ع) ریز (به اندازه یک عدس)، بر پوست دیباغی شده‌ای است که به عنوان جلد قرآن کریم ساخته می‌شد. نمونه‌ای از این جلد‌ها را می‌توان در قرآنی دید که محمد بن عثمان بن حسین و ژاق غزنوی کتابت کرده است.

تولید یا سفارش چنین جلد‌هایی اقدام

داده است. او از فلزکاران درخواست کرده تا برایش سوره توحید را به صورت برعکس (چپ نویسی) بر سر سخت یک سنبه نقش بزنند. حاصل این کار نقش سوره توحید به صورت بسیار ریز (به اندازه یک عدس)، بر پوست دیباغی شده‌ای است که به عنوان جلد قرآن کریم ساخته می‌شد. نمونه‌ای از این جلد‌ها را می‌توان در قرآنی دید که محمد بن عثمان بن حسین و ژاق غزنوی کتابت کرده است.

جلد این قرآن در دوره خوداوج هنر پیشرو

ساخت جلد‌هایی است که با سنبه‌های نقش‌دار تهیه می‌شد. فنون ساخت جلد در خراسان قرن پنجم هجری (هزار سال قبل) به اندازه‌ای پیشرفت کرده بود که برای نقش‌زدن روی جلد کتاب از سنبه‌هایی فلزی استفاده می‌کردند. این سنبه‌ها هریک نقشی ساده داشتند که بر اثر تکرارشان روی جلد نقوش پیچیده‌تری موسوم به «گره و زنجیر» ایجاد می‌شد. اما اوج این هنر زمانی است که جلد‌ساز به فلزکاران سفارش ساخت سنبه‌هایی متفاوت

سیدامیر منصوری

پژوهشگر نسخ خطی

داستان
کتاب ۱۲

همواره، با آمدن صنایع تازه، آنچه در گذشته وجود داشته به مرور منسوخ می‌شود، تا جایی که دیگر نه تنها کسی نیست که صنعت قدیم را اجرا کند، بلکه دیگر کسی هم نمی‌ماند که از آن فن و صنعت نمونه‌ای دیده و به یاد داشته باشد. یکی از صنایع از یادرفته خراسانیان

قرآن محمد بن عثمان بن حسین و ژاق غزنوی

بخشی از جلد قرآن مذکور

روی جلد قرآن موزه آستان قدس

پشت جلد قرآن موزه آستان قدس